

ETT OCH ANNAT OM LÄSANDETS KULTUR

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Icke-kommersiell-Inga bearbetningar 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/> Verket har publicerats i www.globalarkivet.se.

Litteraturutredningen avlämnade i november sitt betänkande, Läsandets kultur (SOU 2012:65). BiS kommer att lämna ett remissyttrande och här följer några tankar som kan ligga till grund för BiS yttrande. Hela svaret kommer att publiceras på BiS hemsida, sista remissdag är den 1 mars.

Utredningen har gjorts av en expertkommitté, inte en parlamentariskt sammansatt kommitté som de flesta tidigare utredningar inom litteraturområdet. Detta är den moderna formen av statliga utredningar. Regeringen tillsätter en expertgrupp som på förhållandevis kort tid ska belysa ett problemområde och komma med ett antal förslag, som ska rymmas inom de befintliga ekonomiska ramarna. Det är en stor nackdel att förslagen inte är parlamentariskt förankrade innan de släpps, vilket de många utredningarna inom andra områden, som inte har resulterat i några åtgärder, visar. (Det ska bli intressant att se hur det går för denna!) Fördelen är naturligtvis att kommittéerna kan arbeta snabbare. I ett avseende liknar *Läsandets kultur* ändå de tidigare utredningarna, nämligen i den grundliga genomgången av situationen inom litteraturområdet i en bred bemärkelse med en mängd fakta och statistik. Översikten erbjuder ett utmärkt material för bibliotekens omvärldsspaningar! Oavsett hur förslagen kommer att klara sig igenom remissomgången och mänglingen i alliansen och riksdagen, har utredningen ett bestående värde i denna genomgång.

Grundmaterialet är dock inte invändningsfritt. Bitvis är det så kortfattat att det blir missvisande. Ett exempel: En bok för alla förlorade sina statsbidrag 2008 och kommittén påstår att det berodde på att utgivningen av pocketböcker hade blivit så mycket större. Men det gällde ju möjligen vuxenpocket. Övriga delar av En bok för alla, utgivningen av billiga bilderböcker och pocketböcker för barn och ungdomar, var och är unika för En bok för alla. Beslutet fattades snarare som bekant på rent politiska grunder.

Utredningen konstaterar att det saknas fakta om exempelvis Internets påverkan på läsningen. Det är faktiskt obegripligt att Kulturdepartementet inte har gjort något åt detta redan tidigare!

Det saknas också en djupare analys av bibliotekens plats på det litterära fältet och många intressanta frågor borde ha utretts: Vilket kulturpolitiskt ansvar tar biblioteken? Hur har bibliotekens s.k. profilköp påverkat medieurvalet? Har den större användarföljsamheten fått några konsekvenser ur litteratur- och kulturpolitisk synvinkel? Vilken roll spelar biblioteken i utarmningen av den lokala bokhandeln? För den översatta litteraturen? För kulturtid-

skrifterna? (Utredningen påpekar bara att bibliotekens prenumerationer är en viktig inkomstkälla för kulturtidskrifterna.) Och vilken roll spelar biblioteken för barnens läsintresse? För att bara nämna några områden.

Utredningen konstaterar "att litteraturens ställning på många sätt är god i dagens Sverige". Men det finns orosmoln, bl.a. barns och ungdomars försämrade läsfärdigheter de senaste tio åren, större skillnader i läsningen mellan olika socioekonomiska grupper, upphovsmännens svårigheter att försörja sig på sitt skapande, utvecklingen mot ökad koncentration på bokmarknaden och konsekvenserna av en ökad internationalisering. Man ser skolan och folkbibliotekens som de viktigaste aktörerna, men tar också upp folkbildningens roll. När det gäller biblioteken lyfter man fram biblio-

tekens högst varierade resurser och att det läsfrämjande arbete saknar en nationell samordning, vilket innebär att erfarenheterna inte sprids och därmed inte används för utveckling av arbetet.

Problemen inom e-boksområdet belyses bara översiktligt, men det har ju behandlats utförligt i pressen. Utredningen tar också upp den minskade utgivningen av ljudböcker, ett format som ökar tillgängligheten, men lägger inte några genomgripande förslag på den punkten heller.

Kommitténs största och viktigaste förslag är satsningen "Ett läslyft för Sverige", som föreslås pågå till 2018. Läslyftet ska ha konkreta

mål som kan utvärderas och mätas och de handlar om att läsfärdigheten och motivationen bland barn och unga ska öka, att fler barn och unga ska läsa och att kunskapen om läsningens betydelse "för utbildning och delaktighet i samhällslivet" ska öka. Här är noterar vi att det är läsningens betydelse för barnets roll som studerande, yrkesverksamhet och medborgare som betonas, mindre dess betydelse för bildning och personlig utveckling. För Läslyftet ska en parlamentarisk beredning tillsättas. Med hjälp av experter ska kommittén sammanställa och dra slutsatser av den kunskap som finns inom läsområdet. Positivt är det breda grepp med medvetenhet och insatser inom hela samhället som utredningen menar är növärdigt. Läsningen ska också föras upp på högsta nivå, utredningen förslår att målen för Läslyftet ska beslutas i Riksdagen!

Läslyftet kommer att involvera biblioteken men utredningen har också ett förslag som direkt rör biblioteken, nämligen det om läsombud i förskolorna. Man föreslår att Skolverket ska inleda en försöksverksamhet tillsammans med folkbiblioteken och Centrum för lättläst. Sådana läsombud finns på förskolorna i vissa kommuner (vilket också utredningen något motsägelserfullt nämner) och vad som behövs är inte att starta någon försöksverksamhet utan att sammanställa metoder och slutsatser och gå vidare med det arbetet i många fler kommuner. Ett sådant systematiskt nationellt arbete kan förmodligen bli verkningsfullt. Centrum för lättlästs roll känns däremot oklar. Centrum har sina särskilda målgrupper och det är tveksamt om deras erfarenheter är tillämpbara på förskolan.

Satsningar på föräldrainsformation via BVC och biblioteken nämns inte i samband med Läslyftet, vilket hade varit naturligt, det återkommer bara i förbigående i ett förslag till vidgat uppdrag för Kulturrådet. Inledningsvis konstaterar alltså kommittén att ett problem är de stora skillnaderna i läsningen mellan olika socioekonomiska grupper, men få förslag gäller just detta. En mera kraftfull satsning på tidig föräldrainsformation inom Läslyftet hade åtminstone varit en möjlig åtgärd.

Utredningen konstaterar att lärarnas kunskaper om barn- och ungdomslitteratur behöver förbättras, vilket säkert många bibliotekarieer kan styrka, men här är utredningen helt fångad i skolans värld. Folkbibliotekens och barnbibliotekariernas kunskaper och möjliga roll i denna kompensutveckling nämns överhuvudtaget inte! Detsamma gäller avsnittet om skolbibliotek. Där föreslås en skärpning av skolförordningen, som går ut på att "huvudmännen ska sträva efter att skolbiblioteken är bemannade med bibliotekarieer som har kompetens att vara ett stöd till elever och lärare i det läsfrämjande och pedagogiska arbetet". Folkbiblioteken nämns visserligen men bara som en möjlig samarbetspartner när det gäller att tillgodose kravet på skolbibliotek för små skolor exempelvis på landsbygden. Inte ett ord nämns om bibliotekens roll som resurs

när det gäller ett brett urval medier, kompetens i barn- och ungdomslitteratur och erfarenheter av metoder för läsfrämjande arbete.

Bibliotekens roll i det läsfrämjande arbetet nämns däremot i avsnittet om den s.k. samverkansmodellen. Kommittén föreslår att läs- och litteraturfrämjande ska vara en del av de regionala kulturplanerna. Men här biter man sig själv i svansen. 17 milj. kronor ska nämligen tas från stödet till inköp av barn- och ungdomslitteratur, ett stöd som nu i många år har varit en viktig pusselbit i bibliotekens lässtimulerande arbete och möjliggjort många projekt. Att samordning av projekten kan bli bättre och satsningarna bör bli större är det lätt att instämma i, men tillgång till ett stort och brett urval av medier är en av förutsättningarna för framgångsrika läsprojekt!

Kulturrådet föreslås få ett utökat uppdrag när det gäller att "ta initiativ till, samordna och följa upp läsfrämjande insatser" och ska utarbeta ett nationellt handlingsprogram för läsfrämjande utanför skolan. Detta kan möjliggöra bättre utvärderingar och spridning av resultaten. Positivt är att Kulturrådet skulle kunna sätta igång ett nationellt "Bookstart"-arbete med information till nyblivna föräldrar och utdelning av böcker och små presenter till barnen. Detta borde ha ingått i det föreslagna Läslyftet.

Sammanfattningsvis: *Läsandets kultur* innehåller mycket läsvärt material och en bitvis intressant analys. Biblioteken har som vanligt en undanskymd roll och det krävs uppenbarligen en särskild biblioteksutredning. Förslagen är begränsade och kommittén underlåter att ta några avgörande grepp för att överbrygga de stora och avgörande klyftor i läsandet och läsintresset, som beror på socioekonomiska faktorer, kanske beroende på brist på idéer, kanske beroende på begränsningarna i de ekonomiska ramarna.

Lena Lundgren

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-Inga bearbetningar 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/> Verket har publicerats i www.globalarkivet.se.